

ГЛАВА 6

МОЌ И АВТОРИТЕТ

Основно ниво

Јас сум главниот! Навистина?!?

6.1. Суперхерој?

Која треба да е позицијата на претседателот на класот?

6.2. Добри момчиња, лоши момчиња?

Која е позицијата на политичарите во една демократија?

6.3. Една личност прави сè, останатите не прават ништо?

Кој ќе ја игра која улога во системот на претставување?

6.4. Поделба на моќта

Кои критериуми го дефинираат системот на претставување?

Глава 6: Основен концепт- “Моќ и авторитет” (за основно ниво)

Основни информации за наставниците: легитимна моќ- принципи на делегирање на основно ниво

Учениците на 10-годишна и поголема возраст знаат да размислуваат во апстрактни термини. Можат да препознаваат и развиваат структури во својата околина и можат да прават разлика помеѓу своите лични интереси и интересите на другите. Како што растат, сè повеќе ќе можат да го прават тоа.

Започнувајќи од 10-годишна возраст, учениците почнуваат да ја разбираат врската помеѓу времето и просторот, како и да ја развиваат способноста за искажување и примање чувства и да ги препознаваат нормите. До оваа возраст, учениците веќе ја имаат запознаено својата животна околина и започнуваат да се интересираат за непознатото. Нивната перцепција за социјалните системи (здруженија, клубови, младински групи, итн.) стануваат подетални и токму поради тоа се повеќе мотивирани и инволвирани во одбрана на другите луѓе и лобирање за нивните интереси.

Животот во заедницата, во класот и училиштето станува поважно. Како е организиран животот во локалната заедница? Кои правила се важни? Кој ги поставува овие правила и кој одлучува за нив? Кој може да ги промени тие правила?

Во потрага по одговори на овие прашања, не е потребно само да се познава политичкиот систем на заедницата, или во поширока смисла, на државата, туку исто така способноста да се влијае врз структурите и процесите во заедницата - со други зборови, да се живее во демократија.

Особено на второто ниво, од 5то до 8мо одделение, условите за започнување на проекти кои ќе се одвиваат надвор од училиштето и во кои тие ќе учествуваат се многу позитивни за развојната психологија на децата. Учениците можат да препознаат циклус на политички процеси и да ги разберат процесите на донесување на одлуки. Исто така, повеќето од одлуките кои се однесуваат на децата на таа возраст се носат на ниво на заедница (како превоз, слободни активности, итн.). Учениците може да стекнат важни претстави ако се охрабрени да преземаат одредена општествена одговорност и ако се чувствуваат одговорни за дел од нивниот училишен живот. Со обработка на теми како делегирање, тие можат да стекнат одредено искуство на учество и одговорност во нивниот секојдневен живот. Колку повеќе учениците на таа возраст имаат реални искуства, и колку повеќе учествуваат во ситуации во кои можат да имаат влијание врз влијателни политички процеси, толку е поголема веројатноста дека тие ќе учествуваат во процеси на донесување на одлуки понатаму и ќе развијат чувство за одговорност во општеството.

Мокта и авторитетот - принципот на делегирање - е еден чекор до развивање на свеста. Следната серија на часови ги визуелизира политичките процеси во училиштето на начин кој е аналоген на оние надвор од училиштето. Во тој поглед, избирањето на одговорно лице во класот не треба да е изолирана активност, туку нешто што треба да претставува модел. Во споредба со училишните активности како замислени избори, каде учениците глумат или ја повторуваат глумата за политички избори, избирањето на одговорно лице на класот би требало да има влијание на секојдневниот училишен живот.

Целта на образованието за демократско општество и човекови права е да го поддржи развојот на компетенциите во овие подрачја. Оваа глава го има следниот компетенциски профил:

Компетенции во...		
Политичка анализа и суд	Употреба на методи	Донесување на политички одлуки и дејствување
**	***	**

Активности

Во оваа лекција можат да се користат различни активности за поддршка на учениците. Наставникот мора да одлучи дали сите или само неколку ученици имаат потребна дополнителна подготовка за да можат да работат со овие Активности.

- Пребарување во библиотека
- Пребарување на Интернет
- Повеќе интервјуа и анкети
- Интерпретирање на слики
- Мисловни мапи
- Повеќе на постери
- Одржување на изложби
- Планирање и правење презентации
- Подготвување фолии за графоскоп или Power Point презентации
- Пишување написи за во весник
- Драматизација
- Учество во дебати

Глава 6: Моќ и авторитет

Јас сум главниот! Дали навистина?

Легитимна моќ- принципот на делегирање за основно ниво

Наслов на лекција	Цели на учењето	Задачи на ученикот	Ресурси	Методи
Лекција 1: Суперхерој?	Учениците размислуваат за концептот на одговорност и авторизација преку дискусија за позицијата одговорна личност на класот.	Учениците дискутираат за одговорностите, компетенциите и позицијата одговорна личност на класот.	Flipchart, пенкала, работни материјали за учениците, голема слика од суперхерој.	Индивидуална работа, групна работа, пленарна дискусија.
Лекција 2: Добри момци, лоши момци...?	Учениците разбираат дека една личност може да застапува цела група на луѓе. Тие развиваат разбирање за концептот на делегирање на моќ и одговорност.	Учениците ги споредуваат своите идеи со шема на политичко застапување во една демократија. Тие дискутираат за своите погледи на политичарите и ги споредуваат со ставовите кои другите луѓе ги имаат за нив. За да го направат тоа прават кратки	Шема на политичко застапување, пенкала, хартија.	Индивидуална работа, групна работа, пленарна дискусија.

		интервјуа.		
Лекција 3: Една личност прави сè, другите не праваат ништо?	Учениците размислуваат за одговорностите и компетенциите на разните позиции и го разбираат процесот на избори и последичите од истите.	Учениците ги претставуваат резултатите од своите интервјуа пред класот. Ги дефинираат одговорностите и компетенциите на различните позиции и избираат ученик како одговорен/ претседател на класот.	Flipchart; пенкала, картички за избори, листа на заинтересирани ученици за позицијата претседател на класот, печатени копии од работните материјали за учениците.	Пленарна дискусија.
Лекција 4: Делење на моќта	Учениците се запознаваат со концептот на повторно избирање и деселекција. Тие размислуваат за критериумите за дефинирање на системот на претставување.	Учениците дискутираат и ги дефинираат критериумите кои им дозволуваат да ја контролираат работата на претседателот на класот.	Flipchart; пенкала.	Пленарна дискусија.

Час/Лекција 1:

Суперхерој?

Која треба да е позицијата на претседателот на класот?

Цели на учењето	Учениците размислуваат за концептот на одговорност и авторизација преку дискусија за позицијата одговорна личност на класот.
Задачи на учениците	Учениците дискутираат за одговорностите, компетенциите и позицијата претседател на класот.
Ресурси	Flipchart, пенкала, работни материјали за учениците, голема слика од суперхерој.
Методи	Индивидуална работа, групна работа, пленарна дискусија.

Опис на часот

Учениците добиваат работен материјал со слика на суперхерој. Тие треба да ги пополнат празните дијалози во врска со компетенциите и одговорностите кои треба да ги има претседателот на класот. Ова го прават самостојно 10 минути.

Откако ќе ја завршат својата работа, учениците се групираат во групи од по 4 членови и ги дискутираат нивните работни материјали. Доаѓаат до заклучок за најважните карактеристики, компетенции и одговорности кои треба да ги поседува претседателот на класот. Истите ги запишуваат на ливчиња хартија.

Секоја група ги става своите заклучоци на сликата од суперхеројот која е ставена на таблата или flipchart-от. Наставникот иницира дискусија во врска со следните прашања:

- Која е најважната компетенција која треба да ја има претседателот на класот?
- Кога на претседателот ќе му треба поддршка од целиот клас?
- Дали претседателот на класот треба да биде суперхерој? Зошто?

- Во кои ситуации претседателот на класот треба да се однесува исто како и сите други ученици во класот?
- Кои слабости може да ги има претседателот на класот?
- Во кои услови мислиш дека претседателот на класот треба да се замени со некој друг? Како?
- Кои работи претседателот на класот не може да ги исполни?

Откако дискусијата ќе заврши, учениците добиваат задача да размислуваат/размислат дали тие можат да се замислат во улогата на претседател на класот. Тие треба да размислат за одговорностите и компетенциите кои ги дискутираа и да проценат дали тие се способни да бидат на таа позиција. Наставникот им дава хартија и им вели на учениците да ги напишат нивните имиња ако се заинтересирани за таа позиција.

Час/ Лекција 2

Добри момци, лоши момци?

Која е позицијата на политичарите во една демократија?

Цели на учењето	Учениците разбираат дека една личност може да застапува цела група на луѓе. Тие развиваат разбирање за концептот на делегирање на моќ и одговорност.
Задачи на учениците	Учениците ги споредуваат своите идеи со шема на политичко застапување во една демократија. Тие дискутираат за нивните погледи за политичарите и ги споредуваат со ставовите кои другите луѓе ги имаат за нив. Спроведуваат кратки интервјуа за да го направат тоа.
Ресурси	Шема на политичко застапување, пенкала, хартија.
Методи	Индивидуална работа, групна работа, пленарна дискусија.

Опис на часот

Учениците добиваат шема со политичко претставување (работни материјали за учениците). Наставникот го претставува концептот на делегирање во една држава и објаснува дека како што има претседатели на клас, исто така има претседатели на држава. Тие имаат моќ која им е делегирана.

Наставникот им ја објаснува шемата и го објаснува системот на претставување. Процесот на избирање претставници е различен во различни видови на државни системи (на пример, во директна демократија и индиректна демократија).

Работејќи индивидуално, учениците ги пополнуваат празните места во работниот материјал. Потоа се групираат во парови и дискутираат за она што тие знаат за политичарите и разменуваат мислења за нив. Следните прашања за дискусија би можеле да помогнат:

- Што мислиш за политичарите?
- Кои политичари ги знаеш?

- Што треба да прават политичарите?
- Што не треба да прават политичарите?
- Зошто многу луѓе мислат дека политичарите се лоши?

Потоа учениците добиваат задача да спроведат интервјуа и да ги прашаат другите луѓе што мислат тие за политичарите и нивните компетенции. Ги запишуваат прашањата кои сакаат да им ги постават на луѓето во нивната фамилија, во нивниот круг на пријатели, и во нивната заедница. Наставникот им дава инструкции да направат белешки со одговорите на луѓето. Некои предлог-прашања за интервјуата се:

- Какви компетенции треба да имаат политичарите?
- Зошто мислиш дека луѓето мислат дека политичарите се најчесто лоши?
- Кои карактеристики треба да ги имаат политичарите?
- Кои карактеристики не треба да ги имаат?

Учениците ги спроведуваат своите интервјуа после часот и ги носат одговорите на наредниот час.

Час/Лекција 3

Една личност прави сè, а другите не прават ништо?

Кој ќе ја игра која улога во системот на претставување?

Цели на учењето	Учениците размислуваат за одговорностите и компетенциите на разните позиции и го разбираат процесот на избори и последиците од истите.
Задачи на учениците	Учениците ги претставуваат резултатите од своите интервјуа пред класот. Ги дефинираат одговорностите и компетенциите на различните позиции и избираат ученик како одговорен/ претседател на класот.
Ресурси	Flipchart; пенкала, картички за избори, листа на заинтересирани ученици за позицијата претседател на класот, печатени копии од работните материјали за учениците.
Методи	Пленарна дискусија.

Опис на часот

Учениците ги носат одговорите од спроведените интервјуа од претходниот час. Тие ги презентираат нивните одговори со техника каде секој ученик кажува само по една реченица. Наставникот ги запишува одговорите за компетенциите на политичарите на таблата или на flipchart-от за да можат учениците да ги визуелизираат добиените одговори.

Како втор чекор, наставникот се навраќа на прашањето за претседател на класот како политичка функција. Листата со имиња на сите заинтересирани за таа функција се става на табла. Наставникот им објаснува дека за да знаат за кој да гласаат, класот мора да знае повеќе за идниот претседател на класот и за неговите или нејзините компетенции и идеи. Се бара од кандидатите да направат мала презентација за самите себе која нема да трае подолго од две минути. Фокусот на нивната презентација треба да биде “За што се залагам”.

Откако сите кандидати ќе се претстават, учениците треба да имаат шанса да постават прашања. Тие можат да се обратат кон еден ученик, но исто така можат да поставуваат прашања кои ќе треба да бидат одговорени од сите кандидати.

Потоа учениците гласаат за кандидатите. Наставникот им претставува два вида на избори: јавно и тајно гласање. Учениците треба да одлучат кој вид на гласање ќе го спроведат.

Ако се одлучат на тајно гласање, треба да користат избирачки картички на кои ќе го напишат името на кандидатот за кој сакаат да гласаат. Потоа треба да ги стават сите картички во кутија. Двајца ученици треба да бидат одговорни за броење на гласови и да ги запишат резултатите на табла или на flipchart-от.

Учениците кои ги бројат гласовите го прогласуваат ученикот кој добил најмногу гласови, односно ученикот кој ќе биде претседател на класот, но и името на второпласираниот, односно заменик-претседателот.

Наставникот им ја дава следната домашна задача на учениците: “Одете дома и прашајте ги вашите родители кога последен пат гласале на избори, какви биле изборите, каде се одржале и како биле организирани тие избори”. (Наставникот треба да внимава да не им даде инструкции на учениците да дознаат за кого гласале нивните родители). За оваа задача се користи ливчето од работниот материјал од комплетот работен материјал за учениците.

Час/Лекција 4

Делење на моќта

Кои критериуми го дефинираат системот на претставување?

Цели на учењето	Учениците се запознаваат со концептот на повторно избирање и деселекција. Тие размислуваат за критериумите за дефинирање на системот на претставување.
Задачи на учениците	Учениците дискутираат и ги дефинираат критериумите кои им дозволуваат да ја контролираат работата на претседателот на класот.
Ресурси	Flipchart; пенкала.
Методи	Пленарна дискусија.

Опис на часот

Учениците ги носат одговорите од нивните родители во врска со изборите на час. Учениците седат во групи од 4 ученици и ги разменуваат одговорите кои нивните родители им ги дале.

Потоа, наставникот им чита приказна на учениците за претседателот во еден мал град.

Некогаш постоел еден мал град Здодевград каде луѓето биле многу несреќни. За ова имало неколку причини. Здодевград не бил многу интересен и немало што да се прави таму, освен одење во локалниот парк. Немало интересни продавници, немало концерти, и ниту едно место каде би можеле да се одржуваат некои спортски активности. Немало дури ни игралишта за децата во градинките и во училиштата. Луѓето во Здодевград само шетале во паркот, седеле таму и гледале во езерцето. Децата се враќале од училиште, пишувале домашна и исто така оделе во паркот, седнувале таму или трчале околу езерцето. Навечер, луѓето во Здодевград немале какви приказни да раскажат, никакви искуства ниту пак сеќавања кои би ги споделиле. Секој ден им бил ист.

Зошто тоа било така? Дали Здодевград бил премногу сиромашен за да се изградат фабрики во него? Дали луѓето таму биле премногу мрзеливи за да работат? Не, дефинитивно не. Едноставно немало кој да се ангажира за организација на нештата, никој не сакал да преземе одговорност за Здодевград и да започне да ги променува работите. За разлика од другите мали градови, Здодевград немал градоначалник.

Бидејќи ситуацијата во Здодевград била неподнослива, една недела група луѓе во паркот одлучиле да спроведат избори и да изберат некој кој ќе е одговорен за Здодевград, да изберат градоначалник на Здодевград. Нешто морало да се промени! И тоа брзо!

Немало многу луѓе кои биле заинтересирани за оваа позиција. Само двајца кандидати се пријавиле на изборите. Еден бил локалниот наставник, г-дин Сознајковски, кој сакал да промени некои работи во училиштето и околу него со години. Имал идеи како да го направи ова, но кога луѓето од Бортуан ќе го запрашале што ќе промени во градот тој не знаел да одговори во моментот и им рекол дека прво ќе мора да ги праша жителите што им треба. Многу луѓе биле разочарани. Тие мислеле дека г-дин Сознајковски ќе изгради трговски центар и кино и ресторани. Тие мислеле дека конечно ќе добијат огромен базен. Тие мислеле дека г-дин Сознајковски ќе им вети изградба на концертна сала. Колку само биле разочарани граѓаните!

Кога вториот кандидат, г-дин Сламковски настанал на сцена, жителите на Здодевград не очекувале многу. “Ова е само губење на време; ништо нема да се промени во Здодевград во кој и да е случај”, рекол еден од постарите луѓе. “Мислам дека си во право”, дошлепнала жената до него. Г-дин Сламковски, згоден млад човек, го започнал неговиот говор. Зборувал и зборувал. Зборувал за Здодевград како негов роден град, го споменал училиштето каде учел, и го споменал паркот каде пораснал. Споменал како работите мора да се променат во градот. Зборувал за игралиштата кои се потребни за децата, зборувал за новиот базен кој и тоа како им е потребен на жителите, ја споменал долгоочекуваната концертна сала, дури и го споменал паркот за возење ролери за тинејџерите. Како што г-дин Сламковски зборувал, лицата на жителите на Здодевград светнале. Оддеднаш, сите се смееле. „Можеби згрешивме” рекла повторно жената. „Да, можеби”, одговори стариот човек, кој веќе се замислуваше како плива во базенот.

Г-дин Сламковски прашал: „Како ќе платиме за сето ова? Многу лесно! Предлагам сите да ги споиме нашите заштеди и да ги изградиме овие работи едно по едно. Така сите ќе добиеме по нешто.” Ова им звучело многу примамливо на граѓаните. Кога се случиле изборите следната недела, само двајца од целиот град не гласале за г-дин Сламковски. Тој бил очигледниот победник. Единствените кои гласале за г-дин Сознајковски биле самиот г-дин Сознајковски и неговата мајка. Но сега нештата ќе се променат во градот. Сите го знаеле тоа. Конечно имало некој кој има јасна идеја дури и како да плати за тоа. Никој не се сомневал дека сите во Здодевград ќе му ги дадат парите на г-дин Сламковски кои ги имале заштедено во својот живот- и тој радо ги зел парите од сите граѓани.

Долго време после изборите, граѓаните од Бортуан биле задоволни, бидејќи знаеле дека наскоро ќе имаат се што посакуваат. Месец по месец поминувале, но сеуште ништо не

се градело во градот; немало градежни работници да работат на поставување темели ниту работници да работат на новите згради.

Едно попладне, една машина пристигнала во Здодевград носејќи нешто големо, сино со интересна форма. “Приситена нашиот базен” извикал едно од младите момчиња од училишното игралиште. “Супер” извикаа сите по него. Само по неколку денови дознале дека базенот е однесен во куќата на г-дин Сламковски и дека е вграден во неговата градина. Луѓето започнале да се чудат. Некои започнале да се сомневаат во неговите ветувања, но некои уште верувале дека тој ќе оствари сè што ветил и останале трпеливи.

Само по една недела, група на постари луѓе виделе огромна, скапа кола како поминува, златна и сјајна. “Ха ха! Не знаевме дека ќе имаме посета од Кралицата”, се пошегувал еден од постарите луѓе. Другите продолжиле да се смеат, додека не виделе кој е зад воланот: г-дин Сламковски. Наместо да ги искористи парите за новите игралишта, тој си купил кола за него. Граѓаните во Здодевград биле вознемирени.

После една недела имало уште еден инцидент, кога г-дин Букваровска, поштарот од Здодевград, се враќал од дневните работни обврски и им раскажал на своите пријатели што се случило. “Замислете, кога поминував покрај вилата на г-дин Сламковски, слушнав многу интересен звук, како звук од слон. Па решив да заставам и да видам подобро што се случува.” “И што виде?” праша еден од неговите пријатели. “Тоа е најневеројатното: зирнав низ металната ограда и видов дека навистина има слон, кој ги прави тие звуци”. “Навистина?” прашал неговиот пријател со неверување. “Да, навистина, сè додека не видов дека е на филм. Но, никогаш досега немав видено толкав екран! Ви кажувам, г-дин Сламковски си го има изградено најголемото отворено кино на светот.” Никој не можел да поверува на тоа. Што се случи со концертната сала? Луѓето во Здодевград многу се вознемириле. Но што можеле да направат? Сепак, тие гласаа за него.

“Тоа не е МОЈА работа”, рече г-дин Сознајковски, наставникот, кога оние кои ги организирале изборите отишле кај него за да го прашаат за совет. “Вие гласавте за него и сега тој е градоначалник на Здодевград” им забележал г-дин Сознајковски. “Но тоа не е фер” рекле луѓето. “Дури го има искористено и остатокот од парите со кои требаше да изгради парк за возење ролери и си изгради ресторан за брза храна во неговата градина. Сега може да јаде колку што сака хамбургери и крофни по цел ден. А ние уште си седиме во паркот и се досадуваме, и нашите деца се досадуваат во паркот.” „Знам,” рече г-дин Сознајковски, ги затвори очите и се фати за глава. “Знам, и затоа мора да направиме нешто...”

Во своите групи, учениците дискутираат како треба да продолжи приказната, со фокус на овие три прашања:

- Што требаше да направат жителите на Здодевград уште на почетокот?
- Што можат сега да направат? Сепак, сите гласаа за г-дин Сламковски.
- Како може вакво нешто да се спречи во иднина?

Тие ги запишуваат своите одговори на хартија на flipchart-от и ги презентираат на пленарната дискусија.

Кога сите групи ќе ги испрезентираат своите идеи, наставникот ја менува дискусијата кон ситуацијата во нивниот клас и ги поставува следните прашања:

- Како ќе се осигураме дека претседателот на класот ќе прави според договореното?
- Какви механизми можеме да изнајдеме за да бидеме сигурни во тоа?
- Кој би можел да го направи тоа?
- Што ќе се случи ако откриеме дека нешто не е во ред?
- Кој може да одлучи за промена на претседателот на класот?

Учениците дискутираат за тоа на пленарната сесија и даваат предлози. Гласаат за предлозите и изнаоѓаат заедничко решение. Договорот се запишува и сите го потпишуваат, вклучувајќи го и претседателот на класот и неговиот заменик.